

ЗВІТ

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ ПІДПРИЄМЦІВ ДРОГОБИЧА

Опитування проводилося

Комітетом стратегічного планування

у співпраці з проектом

«Економічний розвиток міст»

за підтримки

Жовтень 2005 р.

ВИВЧЕННЯ ДУМКИ ПІДПРИЄМЦІВ

I. ВСТУП

У жовтні 2005 року було проведене опитування роботодавців Дрогобича. Це опитування є елементом процесу стратегічного планування економічного розвитку з залученням громади – проекту, який визначатиме економічне майбутнє міста. Метою опитування було отримання корисної та достовірної інформації для членів Комітету стратегічного планування (КСП) стосовно думки тих, хто здійснює інвестиції та створює робочі місця в Дрогобичі. Серед питань анкети були історія та статус підприємства, характер бізнесу, робоча сила та персонал, інформація про розміщення підприємства, послуги, що надаються органами влади, та стосунки з ними, а також загальна думка про місто як середовище для ведення бізнесу.

II. МЕТОДОЛОГІЯ

До 24 жовтня 2005 року було заповнено 34 анкети. Серед компаній у переліку для опитування були найбільші роботодавці міста, а також вибірка малих і середніх підприємств. Двадцять з 34 обстежених підприємств забезпечують роботою менш ніж 50 працівників кожне. У цьому звіті містяться узагальнені відповіді всіх підприємств.

Для отримання якомога повніших і відвертіших відповідей, респондентів запевнили, що цей звіт не буде містити посилань на конкретні підприємства, а інформація в анкетах буде конфіденційною.

Були виявлені відмінності у відповідях між підприємствами, що належать до різних галузей економіки, а також між великими підприємствами та представниками малого й середнього бізнесу. Тому частину даних було проаналізовано з урахуванням цих відмінностей. Для цілей цього звіту результати опитування оцінюватимуться окремо по чотирьох секторах: (1) машинобудування, (2) легка промисловість (текстиль і меблі), (3) будівництво та будівельні матеріали, (3) послуги, торгівля та транспорт.

Хоча опитування 34 підприємств не може повною мірою відобразити думку всієї бізнесової громади Дрогобича, ці підприємства, – як традиційні роботодавці, так і динамічний, зростаючий сектор малих і середніх компаній, – репрезентують значну частину місцевої економіки.

III. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

1. Місцева економіка виявляє ознаки консолідації після нещодавніх процесів приватизації та приходу іноземних інвесторів, які супроводжувалися становленням і зростанням динамічного сектора малих і середніх підприємств. Місцеві підприємці незадоволені загальною економічною ситуацією в країні, національним законодавством, бюрократизмом, корупцією, застарілою інфраструктурою, особливо дорогами, а також роботою місцевих органів влади.
2. Загальна кількість працівників на всіх підприємствах-респондентах зараз складає близько 5000, а наступного року планується створити ще до 450 робочих місць. Промислові підприємства нещодавно пережили процес реструктуризації та скорочення, і більшість з них сьогодні, схоже, зміцнюється. Проте рушійною

силою створення нових робочих місць є легка промисловість і малі та середні підприємства у сфері торгівлі й послуг, де респонденти позитивно оцінюють перспективи на наступні роки.

3. Експортна орієнтація місцевої економіки перевищує середній рівень. Шість компаній експортують більше половини своєї продукції. Природно, що малі та середні підприємства сфери послуг обслуговують переважно місцевий та регіональний ринки (тобто національний ринок). Загальний рівень експортної орієнтації становить 61% і повністю забезпечується виробничими та транспортними компаніями. Однак ці позитивні показники не забезпечують достатнього припливу зовнішніх фінансових ресурсів до місцевої економіки через низьку продуктивність праці (збут на одного працівника).
4. Проблемою є нестача кваліфікованої робочої сили. На загал, підприємства оцінили на «відмінно» лише дев'ять відсотків своїх працівників. Трохи більше половини персоналу (56%) отримали оцінку «добре». Утім, незначна частка «поганих» працівників (2%) не відчуває проблем. Середня заробітна плата в 2005 р. складає лише 741 грн. на місяць. Майже всі підприємства або відчувають брак працівників необхідної кваліфікації, головним чином у технічних сферах, або очікують виникнення такої проблеми в майбутньому.
5. Будинки та технологічне обладнання знаходяться в поганому стані. Двадцять сім фірм з 34 мають плани модернізації чи вдосконалення своїх нинішніх потужностей з метою розширення своєї діяльності в Дрогобичі або на постійній основі, або в 2006-2007 рр. Попри не надто вражаючу загальну суму очікуваних інвестицій – менше 17 млн. грн. – підприємства планують створити значну кількість нових робочих місць (понад 1100). Дві компанії планують розширюватися поза межами Дрогобича. У той же час дві фірми розглядають можливість або навіть планують перенести свою діяльність до іншого міста, здебільшого в пошуках кращого бізнес-клімату.
6. Загалом якість послуг, що надаються органами місцевого самоврядування, отримала дуже низьку оцінку (в середньому 3,42 за 4-бальною шкалою, де 1 є найвищою, а 4 – найнижчою оцінкою). Утримання доріг, охорона правопорядку і збирання та вивезення сміття найчастіше зазначалися як послуги, що потребують поліпшення.
7. Жодна з компаній не поставила місцевій владі оцінку «відмінно», і 10 респондентів вважають її рівень «добрим». Влада також отримала вісім оцінок «задовільно» та дев'ять «погано». Враховуючи також низькі оцінки за комунальні послуги, ці результати є тривожним сигналом низького рівня задоволення роботою органів місцевого самоврядування.
8. Дещо кращими були думки про бізнес-клімат у Дрогобичі. Чотири компанії оцінили місто як «відмінне» місце для ведення бізнесу, вісім – «добре», і 16 – «задовільне». Два респонденти поставили дрогобицькому бізнес-клімату оцінку «погано». Серед найважливіших сильних сторін місцевого бізнес-клімату неодноразово називали потенціал для промислового зростання.
9. Компанії поділяють думку, що місцева економіка поліпшиться завдяки позитивним змінам на місцевому рівні (розвиток комунальної та бізнесової інфраструктури) та кращій співпраці між бізнесом і владою (розвиток малих і середніх підприємств).

IV. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

1. СТАТУС ПІДПРИЄМСТВ

Переважну більшість обстежених підприємств було засновано після 1990 року, проте багато з них є «продовжувачами справи» традиційних галузей. Найбільша частка новостворених компаній належить малим підприємствам у сфері торгівлі та послуг, тоді як у сфері виробництва та серед великих роботодавців переважають традиційні підприємства машинобудування, виробництва будівельних матеріалів і текстильної галузі. Присутність іноземного капіталу, якщо вимірювати її відповідною часткою працівників (39 %), є дуже високою для України – навіть попри те, що іноземний капітал сконцентровано в трьох компаніях. У той же час частка державної власності зменшилася до семи відсотків.

2. ЗАГАЛЬНИЙ СТАН БІЗНЕСУ

Економіка Дрогобича є добре диверсифікованою, але її головним сектором залишається промисловість – у місті присутні підприємства як важкої, так і легкої промисловості. Промисловість продовжує бути головним роботодавцем, незважаючи на втрату в останні роки кількох сотень робочих місць, основним експортером і навіть мішенню для прямих іноземних інвестицій. Обстеження виявило досить стабільну галузь будівництва та виробництва будівельних матеріалів. Ринки збуту будівельних підприємств знаходяться, природно, у Львівській області та інших регіонах України, але ці підприємства ще мають потужності для експорту певної частини своєї продукції. Новим явищем у місцевій економіці є розвиток малих і середніх підприємств після 1990 р.; ці компанії здебільшого задовольняють різноманітні потреби регіональних галузей, домогосподарств і населення.

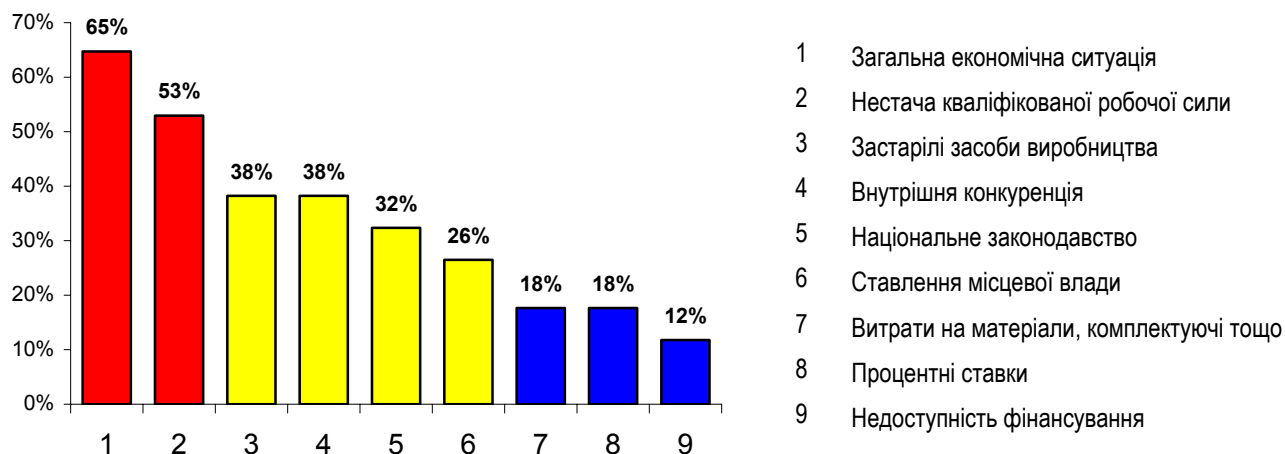

Рис. 1. Перешкоди для подальшого розвитку

Респонденти мали назвати чинники негативного впливу на поточний і майбутній розвиток своєї продукції чи послуг (див. рис. 1). До чільної групи чинників увійшли: (1) загальна економічна ситуація – згадувалася 65 відсотками респондентів, особливо представниками сфери послуг (78 %); (2) нестача кваліфікованої робочої сили – 53 відсотки (підприємства будівельної галузі – 80 %); і (3) застарілі засоби виробництва та внутрішня конкуренція – по 38 %. Що стосується застарілих засобів виробництва, то вони є найсерйознішою перешкодою для будівельного та машинобудівного секторів (відповідно 80 % і 75 %), тоді як внутрішню конкуренцію найчастіше згадував тільки будівельний сектор (60 %). Національне законодавство (як всюди) найбільше заважає будівельній галузі та малому й середньому бізнесу (понад 40 %), а ставлення місцевої

влади – сфері послуг і малим підприємцям (39% у цій групі проти 0% у групі будівельних і машинобудівних підприємств). З іншого боку, такі питання, як обмеження, пов'язані із захистом довкілля, віддаленість ринків, вартість робочої сили та втрата ринків колишнього СРСР турбують не більше одного підприємства кожне.

Очікування, пов'язані з більш тісним співробітництвом України з ЄС чи вступом до цієї організації, є швидше позитивними, хоча підприємства передбачають і негативні наслідки. Стабільніший бізнес-клімат (68%), кращий правовий захист підприємців (56%), доступ до великого ринку для промислових компаній і стабільний ринок капіталу здебільшого для будівельного сектора (по 29%) є, на думку респондентів, головними вигодами від початку процесу інтеграції та показують нам, чого цим підприємствам найбільше бракує в сьогоднішній Україні.

З іншого боку 62 відсотки підприємств лякає подорожчання робочої сили, послуг і товарів, і 47 відсотків – більш висока вартість робочої сили. До інших чинників, які могли негативно вплинути на позицію чи результати діяльності місцевих підприємств, респонденти віднесли сильну іноземну конкуренцію, що є неодмінним супутником вигод інтеграції, та додаткові витрати для пристосування до нових умов (по 39%).

Якщо розглядати вибірку в розрізі окремих секторів, підприємства сфери послуг найбільш оптимістично налаштовані на співпрацю з ЄС, тоді як машинобудівна та будівельна галузі з острахом очікують переважно негативних наслідків.

3. Клієнти

Рис. 2. Ринки збуту місцевої економіки – рівень експортної орієнтації

більш ніж на 20%). Однак середній збут на одного працівника знаходиться на рівні близько 38 тис. грн. (більш-менш подібно в усіх секторах), а отже досі існує нагальна потреба підвищити продуктивність праці.

Для 21 підприємства однією з основних причин розміщення в Дрогобичі є наявність кваліфікованої робочої сили. Наявність клієнтури в області зазначили також 21 підприємство. Сімнадцять фірм серед таких причин назвали наявність постачальників сировини, і сім – постачальників комплектуючих. Важливо, що сім підприємств зазначили

Усі компанії з готовністю надали інформацію про географічний розподіл своїх клієнтів (рис. 2). Кілька з них повідомили, що вони експортують значну частину своїх товарів і послуг (до інших країн СНД – 28%, до Європи – 23% і до країн решти світу – 10%). Лише 25% сумарного збуту припадає на Львівську область, і 14% – на інші регіони України. Ці цифри ілюструють відносно високий рівень експортної орієнтації економіки Дрогобича – а саме промисловості та транспорту. Будівельна галузь та сфера послуг обслуговують виключно місцевий ринок.

За винятком п'яти підприємств, усі респонденти сподіваються на стале збільшення обсягів збуту в 2005 році порівняно з попереднім роком (часто

існування кластера подібних компаній як причину розміщення в Дрогобичі (в основному будівельні та деревообробні).

4. ПИТАННЯ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ

Загальна чисельність працівників з повним робочим днем на 34 підприємствах, що брали участь в обстеженні, становить 4738. П'ять років тому на цих підприємствах разом працювало 6360 працівників, а торік – 5218. Нові робочі місця створювалися переважно в секторі торгівлі та послуг (200-відсоткове зростання за останні п'ять років), тоді як кілька великих роботодавців у той самий час скорочували виробництво й втрачали сотні робочих місць.

Тим не менше, респонденти оптимістично дивляться в майбутнє: на їхнє переконання, негативні тенденції зайнятості в 2005 році зміняться, і в наступному році вони додатково працевлаштують близько 400 людей. Відповідаючи на запитання про нові інвестиції, учасники опитування повідомили, що протягом наступних трьох років планують створити близько 1150 нових робочих місць. Середня чисельність працівників на обстежених підприємствах становить 139 у 2005 році проти 193 у 2000 р. Тенденція наступного року – підвищення до 152.

Жінки складають лише 35,2 відсотка працівників у вибірці, що логічно з огляду на «чоловічий» характер домінуючих секторів (машинобудування, будівництво, транспорт). У той же час до вибірки не потрапили важливі роботодавці жінок – сфери освіти й охорони здоров'я. Частка працівників з вищою освітою сягнула в цьому році високого рівня 20,2 відсотка, однак наслідком цього позитивного явища не стало аналогічне зростання зайнятості в науково-дослідних закладах. Підрозділи досліджень і розробок функціонують на шести підприємствах, але в сукупності над упровадженням нових технологій та розробкою інноваційних продуктів працює лише 51 людина – близько одного відсотка працівників у вибірці.

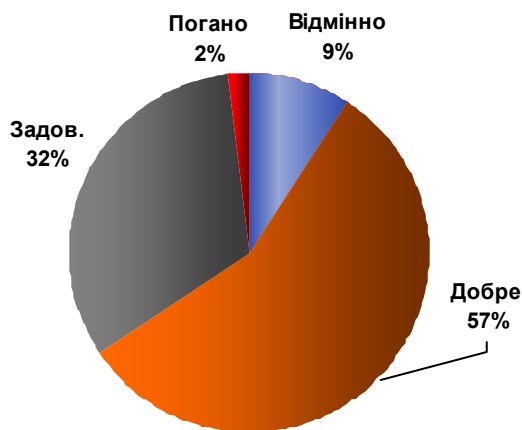

Рис. 3. Рівень задоволення якістю робочої сили

на підприємствах легкої промисловості (близько 484 грн.), і найвищими – в машинобудуванні (майже 900 грн.). Загалом диференціація заробітної плати в місцевій економіці відбувається в діапазоні від 300 грн. 1100 грн. на місяць.

Нестача кваліфікованої робочої сили стає дедалі більшою проблемою. Її вже сьогодні відчувають 21 підприємство з опитаних, а сім очікують виникнення кадрових труднощів у майбутньому. Шість підприємств, які не повідомили про існування такої

Роботодавці здебільшого задоволені якістю свого персоналу. У цілому, за словами респондентів, дев'ять відсотків працівників є відмінними, 57 відсотків – добрими, 32 відсотки – задовільними і лише два відсотки – поганими (рис. 3). Відносно найбільше відмінних оцінок (17%) своїм працівникам поставили підприємства торгівлі та сфери послуг. У будівельній галузі 50 відсотків працівників оцінені як задовільні, і десять – як погані (див. також рис. 1 – перешкоди подальшому розвитку).

Місячна фактична заробітна плата на обстежених підприємствах становить у середньому 741 грн. (у 2004 р. – 498 грн.). Найнижчими є середньомісячні заробітки

проблеми, є дуже малими, – усі разом вони забезпечують роботою лише близько одного відсотка працівників у вибірці. Найчастіше згадували брак чи потенційний брак працівників технічних професій, як з вищою освітою (інженерів), так і висококваліфікованих професіоналів (електриків, зварювальників тощо, в основному спеціалістів «середніх і низових ланок»), а також продавців.

5. НЕРУХОМІСТЬ

У цьому питанні ситуація в Дрогобичі має як позитивні, так і негативні сторони (див. рис. 4). Як правило, підприємства є власниками будівель, в яких вони розміщені, і мають право на користування землею, але тільки половина з них також мають достатні площі для розширення. У той же час є лише три значні компанії, потенційно готові надати в оренду або продати частину своїх приміщень, що свідчить про невеликий потенціал приватного сектору щодо покращення ситуації з наявністю ділянок для бізнесу. Два підприємства розглядають можливість перенесення діяльності з Дрогобича, і ще два навіть оголосили, що залишають місто – одне з них, за словами респондента, через «непрозорість дій місцевої влади». Дві компанії готуються до розширення своєї діяльності поза дрогобицькою агломерацією, – це може стати хорошим початком зростання місцевої економіки, якщо їхнім прикладом скористаються інші.

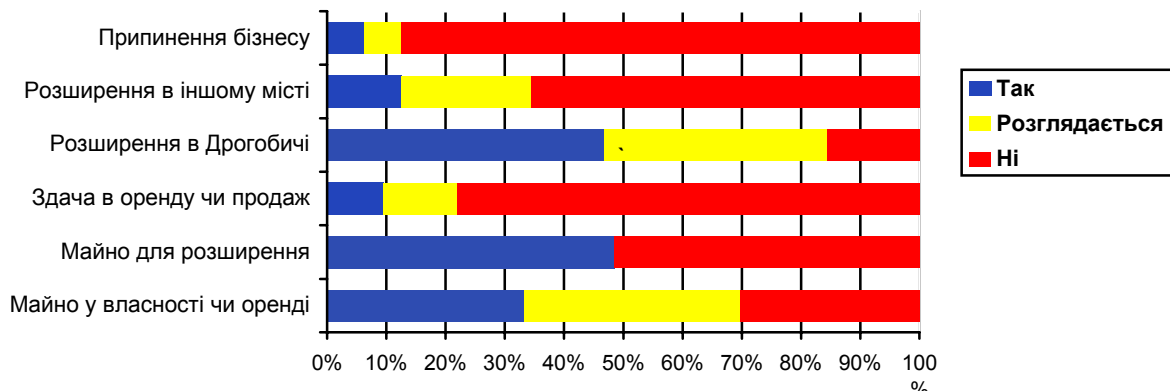

Рис. 4. Інформація про нерухомість і можливості для розширення

Нинішній стан будівель та рівень технологій не видається найкращим, тому багато компаній планує здійснення суттєвих інвестицій у вдосконалення потужностей (див. рис. 5). Двадцять сім підприємств планують модернізацію або вдосконалення існуючих споруд та/або технологій, здебільшого на постійній основі чи протягом цього й кількох наступних років. Планується вкласти 17 млн. грн. і створити 1145 нових робочих місць. Якщо ці цифри виявляться реальними, це, безперечно, допоможе зростанню місцевої економіки. Обсяг планованих інвестицій є досить малим, а очікувана кількість новостворених робочих місць – дуже великою. Найбільша частка планованих нових робочих місць та інвестицій припадає на легку промисловість (компанії у власності іноземних суб'єктів), тоді як машинобудування є найменш активним сектором у цьому питанні.

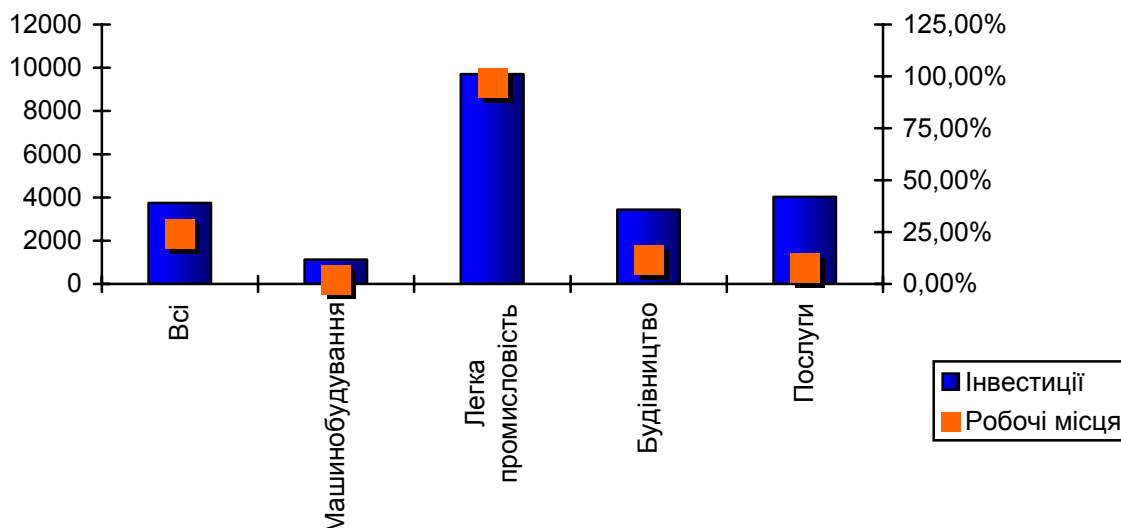

Рис. 5. Інвестиції на одного працівника і створені нові робочі місця

6. ПОСЛУГИ ТА ВІДНОСИНИ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

Респондентам було запропоновано оцінити дев'ять видів муніципальних послуг за шкалою від 1 до 4 (1 = відмінно, 4 = незадовільно). В середньому ці послуги отримали дуже низьку оцінку – 3,42 (див. рис. 6). Певний рівень задоволення відносно інших послуг висловлено наданням ділянок і будинків для бізнесу (3,14) та ліцензуванням і наданням дозволів на ведення бізнесу (3,15).

Компанії були дуже незадоволені утриманням доріг (3,79), охороною правопорядку (3,69) та утилізацією сміття (3,60). Результати оцінки були досить рівними – збалансованими, з не надто значними відмінностями між різними респондентами. Тільки вісім респондентів оцінили на «добре» (2) хоча б одну послугу, решта ж скористалася оцінками 3 і 4 (тобто «задовільно» і «погано»). В інших українських містах, де проводилося аналогічне опитування, рівень задоволення утриманням доріг також є низьким, але в Дрогобичі підприємці абсолютно недвозначно наголосили на існуванні серйозної проблеми в цьому питанні.

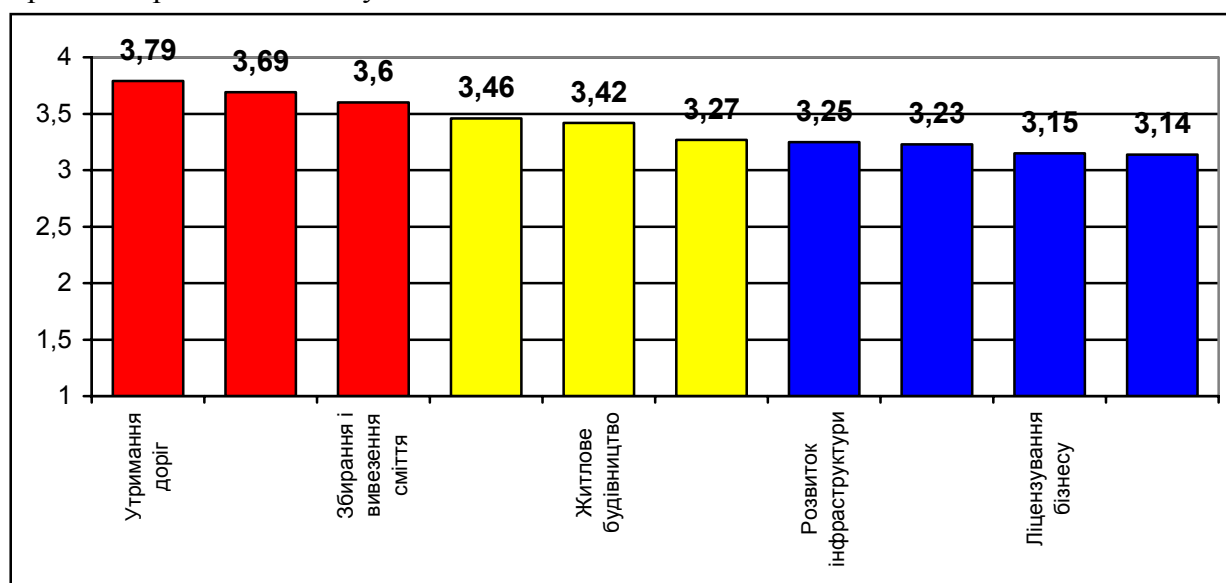

Рис. 6. Послуги органів влади

На думку 21 респондента, місто в першу чергу має почати з покращення доріг, 13 вважають найбільш нагальним питанням для міської влади збирання та вивезення сміття, і 11 воліли б перш за все побачити швидке поліпшення ситуації з охороною правопорядку.

Підприємства також запитували про послуги, які мають надаватися міською владою (зокрема підрозділом з економічного розвитку) представникам бізнесу Дрогобича. Як демонструє рис. 7, підприємства активно підтримують всі з запропонованих послуг крім однієї-двох. Найбільшою популярністю серед респондентів користувалася ідея наявності в місті команди професіоналів з економічного розвитку. На другому і третьому місцях за рівнем підтримки розташувалися допомога міста в розвитку робочої сили та створення центрів сприяння бізнесу.

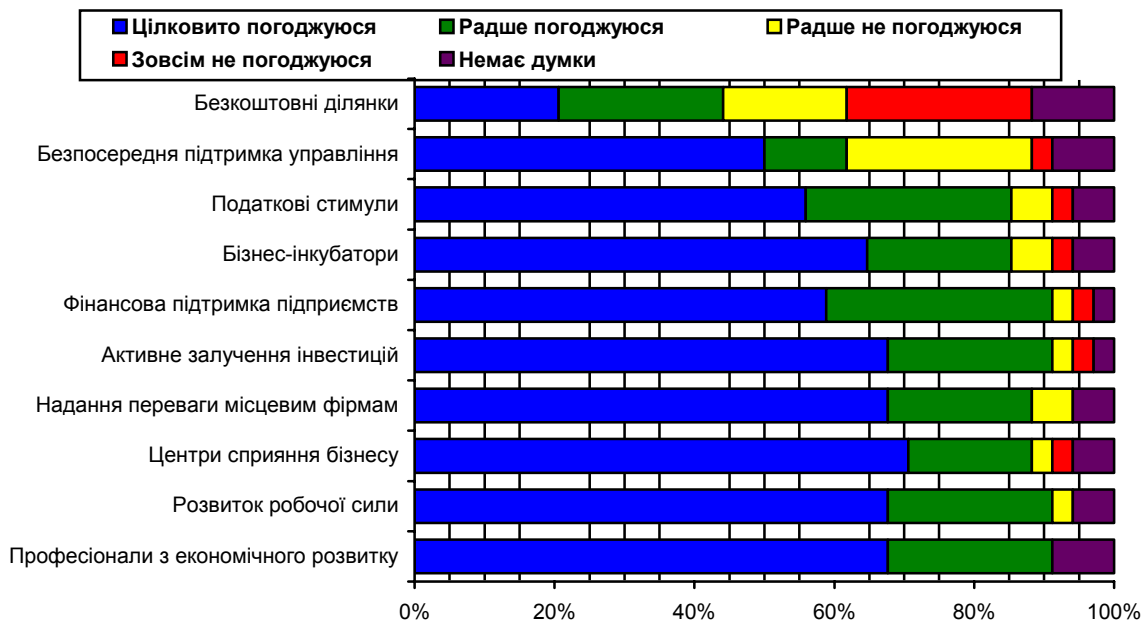

Рис. 7. Послуги підрозділу з економічного розвитку

На відміну від компаній в інших країнах Східної Європи, респонденти не підтримують ідею надання міською владою за символічну ціну приватним підприємствам вільних ділянок, які забезпечені інфраструктурою – вони не бачать гарантії, що ті, хто отримає таку форму субсидії, насправді почне створювати робочі місця. Безпосередню підтримку управління часто сприймають як неналежне втручання місцевої влади в діяльність підприємств. Більш справедливими вважаються податкові стимули, і разом з фінансовою підтримкою бізнесу (кредитні гарантії) вони були би більш бажаними.

Підприємства-респонденти оцінили контакти з владними структурами та посадовцями. Результати досить негативні, як це видно з рис. 8. Міський голова, його заступник, бізнес-асоціація та Торгівельно-промислова палата були єдиними інститутами, що отримали позитивні середні оцінки. Респонденти не мали численних контактів з управлінням (відділом) з питань підтримки і розвитку бізнесу, фінансовим, промисловим та інвестиційним управліннями (відділами), районними та обласними органами влади. Податковий орган, міліція, пожежна охорона та санепідемстанція сприймаються як установи, з якими найважче мати справи.

Численні коментарі менеджерів можна об'єднати в одне речення: надто високий рівень бюрократизму, брак компетентності, забагато зайвої звітності, тривалі

процедури, через які марнується час, і невідповідне ставлення з боку цих установ до підприємства як до клієнта (та платника податків).

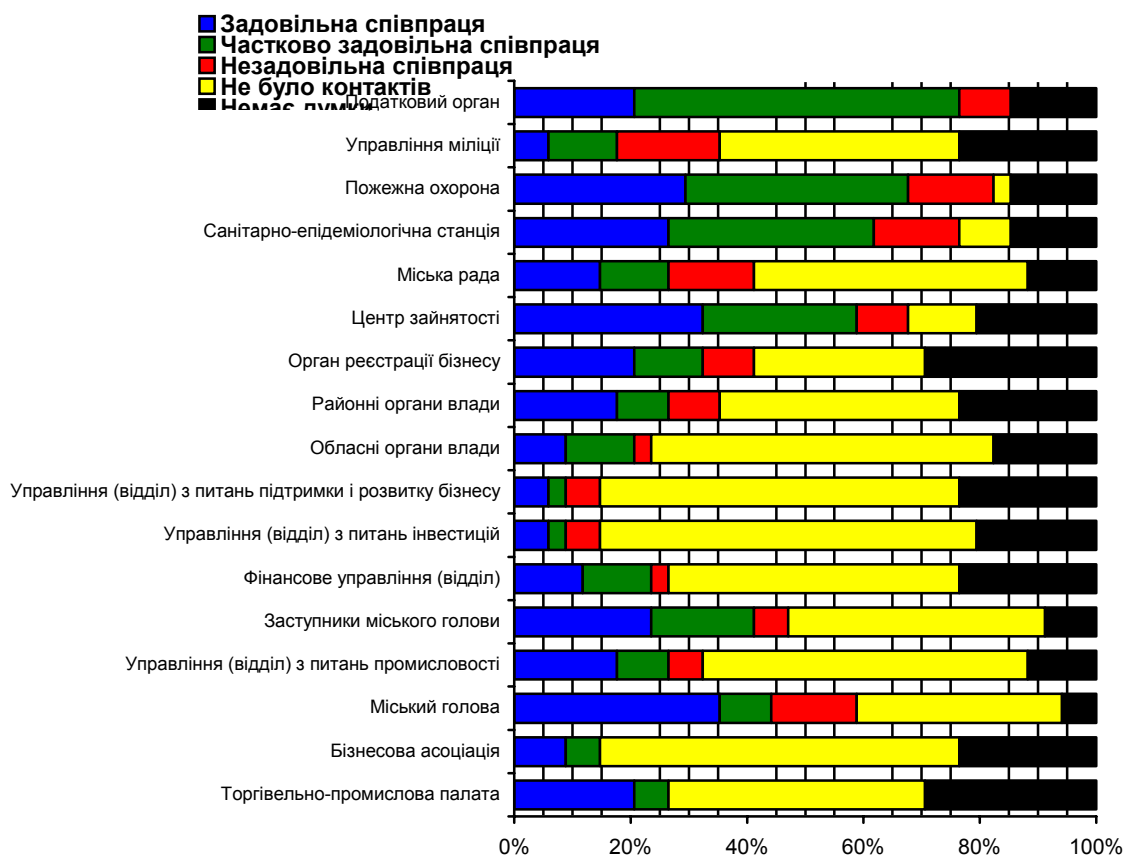

Рис. 8. Контакти з органами влади та управління

7. КРИТИЧНІ ПИТАННЯ

Респонденти дали такі відповіді на запитання щодо трьох найбільш важливих напрямків, які мають бути відображені в стратегічному плані (див. рис. 9):

- Розвиток малих і середніх підприємств – 56 % голосів; найбільш активно це питання підтримали представники машинобудування та малих підприємств (майже 65 %);
- Комунальна інфраструктура (дороги, електро-, газо-, водопостачання) – також 56 % та абсолютна першість серед підприємств будівельної галузі – 100 %;
- Інфраструктура для бізнесу – 21 % респондентів з усіх секторів;
- Житлове будівництво – 21 % (рекомендували в основному будівельні компанії – 80 %);
- Залучення прямих іноземних інвестицій – 21 % (найпалкіша підтримка з боку підприємств легкої промисловості – 71 %);
- Транспорт і розвиток села – по 18 % (здебільшого підтримували підприємства сфери послуг – 28 %).

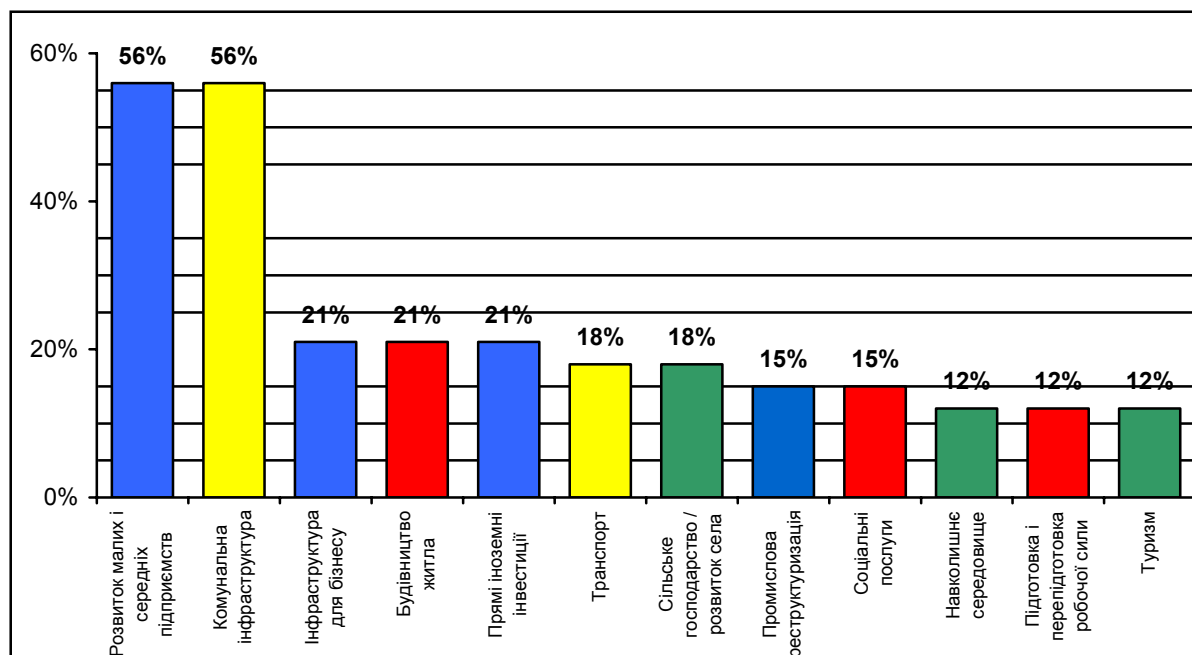

Рис. 9. Критичні питання

Кілька питань згадувалися менше трьох разів, у тому числі якість життя, наукові дослідження і розробки, освіта.

8. ЗАГАЛЬНІ ВРАЖЕННЯ

Респондентам запропонували висловити свої загальні враження про органи влади в Дрогобичі. Відповіді на це запитання також віддзеркалюють загальне відчуття, що міській владі слід працювати краще. Жодний з 34 респондентів не оцінив якість місцевої влади як відмінну, і десять відгукнулися про неї як про добру. Дрогобицьке самоврядування також отримало вісім оцінок «задовільно» і дев'ять – «погано». Також було запропоновано висловити думку про бізнес-клімат у місті. Цього разу оцінки були дещо більш позитивними. Чотири респонденти назвали Дрогобич відмінним місцем для ведення бізнесу, вісім оцінили місцевий бізнес-клімат як добрий, і 16 поставили оцінку «задовільно». Загалом подібні оцінки є характерними для промислових міст Східної Європи з хорошими умовами для бізнесу та поганою співпрацею між публічним та приватним секторами.

Позитивними прикладами елементів бізнес-клімату Дрогобича, відзначеними респондентами, як правило, були такі:

- Промислові традиції та потенціал для зростання;
- Значне населення, його купівельна спроможність;
- Географічне розташування – близькість до кордону, Трускавець, агломерація.

Негативні чинники, визначені респондентами, головним чином стосуються якості доріг і технічної інфраструктури. Ряд згаданих проблем (наприклад, високі процентні ставки, надмірний бюрократизм) можна вирішити на місцевому рівні лише частково. Респонденти також згадували таке:

- Нестача кваліфікованої робочої сили;
- Відсутність належного зв'язку між владою та бізнесом; неналежна робота органів влади;
- Відсутність інфраструктури для бізнесу.

V. УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК

Цей звіт про результати опитування підприємців відображає узагальнені думки бізнесової спільноти Дрогобича. Їхнє спільне ставлення до міської влади значною мірою визначатиме, яким буде економічне майбутнє міста – зростання, застій чи занепад. Звіт допоможе Комітету стратегічного планування в його роботі і буде корисним для міської влади в роботі над підтримкою та поліпшенням бізнесового клімату в місті.

Проект «Економічний розвиток міст» висловлює вдячність усім представникам підприємств, котрі поділилися своїми думками та надали корисну інформацію Комітету стратегічного планування, а також усім членам КСП, які присвятили свій час проведенню опитування.